

іноземною мовою та потреб студентів, а також здійснення поточного та підсумкового контролю засвоєння навчального матеріалу.

Враховуючи те, що знання іноземної мови є невід'ємною складовою професійної підготовки, розробка та використання навчально-методичних матеріалів для навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей повинні задовольняти вимоги майбутніх науковців, даючи їм можливість здобути достатні знання мови для вивчення та використання найновіших досягнень світової практики за фахом, і для здійснення свого власного внеску у розвиток вітчизняної та світової науки і техніки.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Абрамович Г.В. Суть іншомовної компетентності як мети професійної технічної освіти / Г.В. Абрамович // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки; №4. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. Гоголя, 2005. – 76 с.
2. Буран А.Л. Обучение студентов неязыкового вуза профессионально-ориентированному чтению: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А.Л. Буран. – Томск, 2006. – 19 с.
3. Гусейнзаде Г.Д. Обучение речевой коммуникации на иностранном языке / Г.Д. Гусейнзаде. – Баку: Изд-во Мутарджим, 2011. – 45 с.
4. Заніздра Н.О. Формування професійного мовлення студентів технічних спеціальностей у ВНЗ / Н.О. Заніздра // Вісник Кременчуцького ДПУ. Випуск 2(37). – Кременчук: КДПУ, – 2012. – 159 с.
5. McCarthy Michael. Discourse Analysis for Language Teachers / Michael McCarthy. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – P. 82.

П.И. МИГИРИН. ИЗУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА КАК СОСТАВНОЙ ЧАСТИ ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Резюме. В статье рассматриваются вопросы, связанные с применением эффективных форм и методов преподавания иностранного языка профессиональной направленности для студентов неязыковых специальностей.

Ключевые слова: профессиональное общение, коммуникативная компетенция, инновационные технологии, познавательная деятельность, средства визуализации.

P.I. MIGIRIN. STUDY OF THE FOREIGN LANGUAGE AS A CONSTITUENT OF THE HUMANITARIAN EDUCATION UNDER THE TERMS OF HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTION

The summary. This article deals with the issues relative to applying efficient forms and methods of teaching foreign language of professional orientation for the students at non-linguistic faculties.

Key words: professional communication, communicative competence, innovative technologies, cognitive activity, means of visualization.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. М.І. Талєєва.

Одержано редакцією 16.03.2017 р.

УДК: 378. 015. 3: 159. 955. 4

Н.Л. СИДОРЧУК

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА РЕФЛЕКСИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ

Резюме. У статті здійснено дефінітивний аналіз та взаємозв'язок основних понять дослідження «культура», «професійна культура», «рефлексивна культура». Визначено зміст та структуру рефлексивної культури майбутніх інженерів-будівельників.

Ключові слова: культура, професійна культура, рефлексивна культура, рефлексивна культура інженера-будівельника, рефлексія.

Постановка проблеми. Науково-теоретичний аналіз проблеми дослідження передбачає вияв та обґрунтування провідних категорій і понять згідно мети та завдань дослідження, що забезпечує цілісний розгляд та розкриття його проблематики. Розкриття сутності і структури рефлексивної культури майбутніх інженерів-будівельників передбачає звернення до дефінітивного аналізу та взаємозв'язків понять «культура», «професійна культура», «рефлексивна культура». Розширення поля досліджень рефлексії в поєднанні із комплексним міждисциплінарним її розглядом у межах інтегративного, системного та діяльнісного підходів до вивчення людини забезпечує синтез й узагальнення результатів теоретичних і емпіричних пошуків, що дозволяє схарактеризувати рефлексивну культуру як складову загальної культури особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування рефлексивної культури займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як: Т. Бондаренко, Г. Давидова, В. Єлісеєв, М. Карнелович, С. Литвиненко, К. Павелків, В. Раскалінос та ін.

Метою статті виступив теоретичний аналіз змісту та структури рефлексивної культури майбутніх інженерів-будівельників.

Виклад основного матеріалу. У руслі дослідження привертає увагу звернення науковців до проблеми професійного самовизначення як акту прийняття рішення у проблемній ситуації. Професійне самовизначення спрямовується на самопізнання й самоствалення як до особистості й професіонала; вияв та визнання значущих аспектів свого життя, професійних цілей і планів. Прийняття рішення у проблемній ситуації, згідно Н. Крилової,

© Н.Л. Сидорчук, 2017

виступає діяльнісним актом рефлексії і ціннісно-смиислового вибору, що водночас набуває, культуровідповідного (співвіднесення вибору з цінностями і нормами культури) та культуротворчого характеру (відкриття нового, його втілення в новому предметі культури) [9]. Авторка відображає поетапність розгортання самовизначення особистості у проблемній ситуації, що відбувається на різних рівнях рефлексії: аналіз та оцінка ситуації, усвідомлення власних потреб і можливостей, особистісних цінностей і цілей та співвідношення їх із вимогами ситуації і культурними нормами (рефлексія першого рівня) – вибір мети (цільова настанова), пошук і побудова системи можливих альтернативних дій; аналіз дій з погляду їх відповідності цілям, особистісним можливостям і системі ціннісних координат (рефлексія другого рівня) – вибір способів дії – дія – результат (зміни або утвердження позиції, корекція системи цінностей) – осмислення результату, усвідомлення нових цінностей (рефлексія третього рівня) – нове розуміння себе, відкриття сенсу ситуації і вчинку. У зв'язку з цим продуктивним виявилось вивчення видів та проявів рефлексивної культури у професійній діяльності та підготовки до її здійснення, оскільки професійна культура в тій чи іншій формі вміщає рефлексивні механізми функціонування, тобто самовизначення, усвідомлення і переосмислення професійної діяльності постають як процес рефлексії.

Культура, як базова категорія дослідження, має узагальнений, філософський характер і обіймає численні характеристики особистості і діяльності майбутнього фахівця, включно й рефлексію. У філософському енциклопедичному словнику культура (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) визначається як специфічний спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, уявлень про предмети матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм, у духовних цінностях, у сукупності ставлення людини до природи, один до одного й до самої себе. Культура характеризує також особливості поведінки, діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя [10].

У широкому розумінні культура постає як специфічний спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, що виявляється у продуктах матеріальної та духовної праці, нормах, цінностях і ставленні людей до природи, суспільства й праці, яке відображає узагальнений і синтезований досвід людства в регулюванні соціальної взаємодії, діяльності та поведінки (В. Андрущенко, М. Бахтін, В. Біблер, В. Василенко, М. Горлач, В. Давидович, В. Кремень, О. Кудін, А. Лазарук, Л. Сохань, А. Уайт, В. Шинкарук та ін.).

До складових загальної культури особистості належать професійна, правова, естетична, моральна, фізична культура та культура поведінки. Дефініція «професійної культури» впливає з розуміння культури як загальнолюдського феномена, що співвідноситься з категоріями «особистості» та «діяльності», оскільки еволюція людської діяльності поєднувалася з розвитком культури. Водночас культура, як продукт людської діяльності та умова особистісного розвитку, співвідносна з особистістю. Так, досліджуючи поняття культури, Г. Балл звертається до найважливіших її функцій: нормативно-репродуктивної як зв'язку між попередніми й наступними поколіннями та діалогічно-творчої (оновлення й розвиток людського суспільства) [1].

За змістом професійна культура набула ознак професійної у процесі соціального відбору певних сфер діяльності, засобів, форм, методів і технології навчання і виховання фахівців різних галузей. Культура є результатом особистісного розвитку, який є показником духовних сил і здібностей, рівня їх прояву в професійній діяльності. Згідно С. Гулієвої, професійна культура як атрибутивна властивість певної групи людей постала в результаті розподілу праці. Розглядаючи професію як певне соціально-культурне явище, дослідниця зазначає, що її культурний зміст виявляється у предметі, засобах і результатах професійної діяльності. Формування професійної культури відбувається через оволодіння прийомами і способами вирішення соціальних завдань, засобами діяльності, що є унормованими в певній професійній групі [8].

Базовим поняттям дослідження є «рефлексивна культура майбутнього інженера-будівельника», що акумулює ознаки понять «культура», «рефлексія», «професійна культура». Здійснений теоретичний аналіз дає підстави вважати професійну культуру складовою загальної культури особистості, необхідною умовою становлення і функціонування якої виступає рефлексія. Інтерес до рефлексивних характеристик професійної діяльності зумовлений тенденціями сучасної культури, як-от: ускладненням пізнавальних процесів та потреб; зростанням ваги самосвідомості особистості у процесі діяльності та поведінки; усвідомленням комунікативної природи наукового знання та ускладненням форм моделювання інтелектуальних процесів; ускладненням механізмів соціально-культурної інтеграції.

Взаємозв'язки та ієрархію провідних понять дослідження відображено на рис. 1.1.

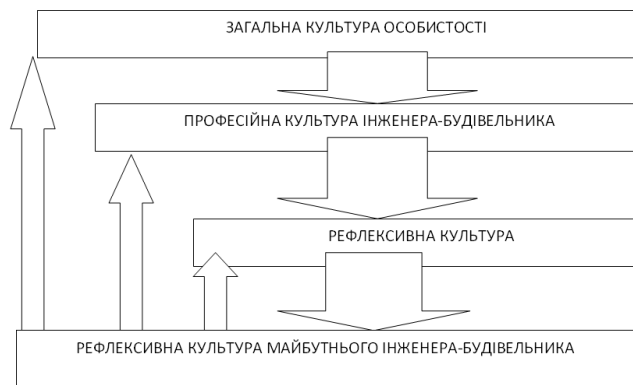

Рис. 1.1. Рефлексивна культура майбутніх інженерів-будівельників як складова загальної культури особистості

Як бачимо з рисунка, рефлексивна культура майбутнього інженера-будівельника, що знаходиться в ієрархії

визначених провідних категорій і понять дослідження, виступає різновидом загальної культури особистості та відображає специфіку професійної діяльності й професійної культури інженерів-будівельників.

В авторських інтерпретаціях складові рефлексивної культури майбутнього фахівця мають варіативні найменування або поділяються на кілька компонентів. Однак науковці пропонують хоча й різноманітні, проте близькі за своєю сутністю структурні комбінації компонентів, що зумовлене передусім методологічними засадами й предметом дослідження, розмаїттям авторських концепцій та контекстом розгляду проблеми. Так, у структурі рефлексивної культури майбутнього фахівця виокремлюють такі компоненти: когнітивно-процесуальний, особистісний та оцінний (Г. Дегтяр) [3]; особистісний, пізнавальний та діяльнісно-креативний компоненти (К. Павелків) [5]. До показників сформованості рефлексивної культури відносять: теоретичні знання з рефлексії; рефлексивні вміння; здібності до рефлексивної діяльності; наявність мотивації рефлексивної діяльності; усвідомлення процесу формування рефлексивної культури (Т. Бондаренко) [7].

Рефлексія як механізм професійного самовдосконалення та саморозвитку виявляється у здатності суб'єкта займати аналітичну позицію стосовно себе і власної професійної діяльності. У зв'язку з цим викликає інтерес модель рефлексії професійного становлення майбутніх фахівців (М. Варбан, О. Старовойтенко та ін.), що охоплює мотиваційно-спонукальний, пізнавально-смісловий, діяльнісно-виконавчий, продуктивно-результативний компоненти [2]. Так, мотиваційно-спонукальний компонент включає потреби, прагнення інтереси, ієрархію мотивів, цінностей та цілей професійної діяльності. До пізнавально-сміслового аспекту професійного становлення належать взаємопов'язані та взаємодіючі складові інтелектуального забезпечення професійної діяльності (пізнання професійної діяльності, її об'єкта, способів виконання в реальних умовах; пізнання себе як суб'єкта діяльності; усвідомлення значущості та внутрішньої потреби професійної діяльності для суб'єкта; визначення цілей та прогнозування шляхів досягнення мети; планування дій та контроль за ними; самооцінка власних можливостей). Діяльнісно-виконавчий компонент професійного становлення описується авторкою у взаємозв'язку системи цілей професійних дій із системою особистісних засобів діяльності (предметних, інструментальних, інтелектуальних), а також з самооцінкою особистістю своїх можливостей, дій та результатів діяльності. Продуктивно-результативний аспект відображає ступінь реалізації особистості.

У вітчизняних та зарубіжних підходах склалися два напрями щодо формування рефлексивної культури: у процесі навчання у ВНЗ (Т. Бондаренко, П. Гріммет, О. Варламова, В. Єлісеєв, М. Марусинець, В. Сластьонін, І. Стеценко, К. Павелків та ін.); у процесі здійснення професійної діяльності (Г. Єрмакова, Б. Краузе, М. Карнелович, В. Метаєва, С. Степанов та ін.). Ми підтримуємо позиції представників першого напрямку, оскільки рефлексивна діяльність майбутніх фахівців у ході професійного навчання виступає формою активного ставлення до освоєння власного досвіду.

З нашого погляду, свідоме професійне ставлення майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності забезпечується завдяки сформованості рефлексивної культури, яка набуває засадничих основ у формуванні професійної культури. Рефлексивна культура фахівця інженерної галузі, зміст якої, у структурному відношенні співвідноситься із загальною та професійною культурою, забезпечує можливості творчого осмислення й вирішення професійних завдань і проблемних ситуацій; входження в нові міжособистісні і ділові стосунки та вирішення практичних управлінських завдань; знаходження нових професійно-особистісних смислів і цінностей. Помічено, що недостатня сформованість рефлексивної культури позначається на якості та ефективності професійних рішень і дій (Г. Бізязєва) [6].

Узагальнюючи здійснений дефінітивний аналіз вкажемо на те, що визначення особливостей дефініцій «рефлексія», «професійна культура» та «рефлексивна культура» дозволяє обґрунтувати поняття «рефлексивна культура майбутніх інженерів-будівельників», проаналізувати її зміст та структуру. У розгляді рефлексивної культури інженера як суб'єкта професійної діяльності виходили з теоретико-методологічних положень про єдність процесів свідомості і діяльності; культурологічного підходу, що розкриває загальну структуру, механізм функціонування культури як способу людського буття. Здійснений аналіз ієрархічних взаємозв'язків професійної та рефлексивної культури дозволяє сформулювати власний підхід до визначення рефлексивної культури як сутнісної особистісної характеристики в галузі професійної діяльності, що поєднує особистісний і професійний розвиток фахівця, активізує внутрішні ресурси майбутніх інженерів задля успішного виконання навчальних і виробничих завдань та оволодіння професійною діяльністю.

Рефлексивна культура майбутнього інженера-будівельника розглядається нами як інтегральна особистісна якість, що дозволяє адекватно і ефективно здійснювати рефлексивні процеси, забезпечує особистісний та професійний розвиток і саморозвиток, досягнення ефективності та результативності в навчальній та професійній діяльності. Структура рефлексивної культури майбутнього інженера-будівельника обіймає: мотиваційно-аксіологічний, змістово-теоретичний, процесуально-дійовий компоненти як взаємозв'язані і взаємозумовлені її складові. Відзначимо, що подібний поділ є умовним, оскільки між компонентами наявні тісні системні взаємозв'язки.

Мотиваційно-аксіологічний компонент рефлексивної культури розглядаємо як: здатність майбутніх інженерів-будівельників до визначення цілей і завдань навчальної та професійної діяльності; усвідомлення професійних інтересів й суспільного значення професії; мотиваційне ставлення до значущості оволодіння основами рефлексії й готовність до прояву рефлексії у професійній діяльності.

Погоджуємося з думкою дослідників (І. Зимняя, І. Стеценко) про те, що мотиваційно-аксіологічний компонент слугує показником готовності до прояву та ставлення до змісту рефлексивної компетентності та рефлексивної культури й об'єкта її застосування. Розуміння сутності мотиваційно-аксіологічного компонента сформованості рефлексивної культури майбутніх інженерів-будівельників підтверджуються вагомими узагальненнями вчених (Г. Балл, І. Бех, О. Ковальов, О. Леонтєв, С. Максименко, І. Маноха та ін.) щодо взаємозв'язків мотивів та цінностей, як особливого,

притаманного лише людині способу виявлення значущості предметів і явищ, у процесі пізнання, освоєння діяльності та світу. Мотиваційна сфера виконує роль сполучної ланки між об'єктивними вимогами суспільства та суб'єктивними відповідями особистості на них, зумовлюючи розвиток особистості [4]; мотиваційна сфера визначається спрямованістю інтересів до соціальної активності, зокрема до професійної діяльності, утворюючи систему ціннісних орієнтацій особистості, ставлень особистості до системи цінностей, що виступають регуляторами діяльності та поведінки в найбільш значущих для особистості ситуаціях.

Основою змістово-теоретичної складової рефлексивної культури майбутніх інженерів-будівельників є знання, що передбачає: оволодіння теоретичними та прикладними знаннями про рефлексію, професійну рефлексію, сутність і зміст рефлексивної культури особистості фахівця інженерно-будівельної галузі, особливості прояву рефлексивної культури в різних навчальних та професійних ситуаціях. Рефлексивна культура включає два види знань – теоретичні (знання з теорії рефлексії, професійної рефлексії та рефлексивної культури) та прикладні (знання особливостей формування рефлексивної культури, реалізації рефлексивних умінь і входження в рефлексивну позицію задля розв'язання професійно-особистісних завдань і проблем). Знання про рефлексію, професійну рефлексію та рефлексивну культуру фахівця інженерної галузі слугують інструментом пізнавальної та практичної діяльності, що дозволяє оволодіти теорією та технологією формування рефлексивної культури в конкретних навчальних і професійних ситуаціях. Оволодіння рефлексивними знаннями допомагає майбутнім інженерам-будівельникам ефективніше досягати результатів професійної діяльності відповідно до прийнятих професійних і соціальних норм, стандартів, вимог.

Процесуально-дійовий компонент розкриває: досвід прояву рефлексивної культури в різних навчальних і професійних ситуаціях; уміння оцінювати власну позицію в діяльності та співвідносити результати з метою діяльності; здатність осмислювати свої якості в теперішньому в порівнянні з минулим, прогнозувати перспективи їх розвитку; уміння входження в рефлексивну позицію.

Висновки. Отже, з розвитком рефлексивної культури в майбутніх інженерів-будівельників пов'язуємо можливість розв'язання важливих завдань фахового становлення, що виявляються в усвідомленні змісту професії й вмотивованому ставленні до різних її аспектів; формуванні адекватної оцінки ефективності власної діяльності; розвитку потреби в самореалізації та самовдосконаленні, творчості у професійній галузі; відході від стереотипів щодо вироблення вимог до процесу і результатів діяльності та збагачення досвіду професійної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Психологічні аспекти гуманізації освіти: книга для вчителя / Г.О. Балл. – Київ-Рівне: Ліста-М, 1996. – 168 с.
2. Варбан М.Ю. Рефлексія професійного становлення в студентські роки: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 / Марія Юріївна Варбан. – К., 1998. – 180 с.
3. Дегтяр Г.О. Формування рефлексивної культури студентів педагогічних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук спец.: 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти / Г.О. Дегтяр. – Харків, 2006. – 19 с.
4. Максименко В. Рефлексія – шлях до продуктивного самовизначення / В. Максименко // Психолог. – 2005. – № 1. – С. 19-22.
5. Павелків К.М. Формування рефлексивної культури у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / К.М. Павелків. – Одеса, 2011. – 225 с.
6. Бизяева А.А. Психологія думаючого учителя: педагогіческая рефлексія / А.А. Бизяева. – Псков: ПГПИ. – 2004. – 215 с.
7. Бондаренко Т.А. Педагогіческие условия развития рефлексивной культуры у студентов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Т.А. Бондаренко. – Челябинск, 1999. – 191 с.
8. Гулиева С.А. Педагогіческие формы и технологии формирования профессионально-педагогіческой культуры студентов – будущих учителей начальных классов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / С.А. Гулиева. – М., 2002. – 17 с.
9. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б. Крылова. – М.: Народ. образование, 2000. – 272 с.
10. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА – М., 2000. – 576 с.

Н.Л. СИДОРЧУК. СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА РЕФЛЕКСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-СТРОИТЕЛЕЙ

Резюме. В статье осуществлен дефинитивный анализ и взаимосвязь основных понятий исследования «культура», «профессиональная культура», «рефлексивная культура». Определено содержание и структура рефлексивной культуры будущих инженеров-строителей.

Ключевые слова: культура, профессиональная культура, рефлексивная культура, рефлексивная культура инженера-строителя, рефлексия.

N.L. SUDORCHUK. TABLE OF CONTENTS AND STRUCTURE OF РЕФЛЕКСИВНОЇ CULTURE OF FUTURE ENGINEERS-BUILDERS

The summary. This article provides definitive analysis and correlation of basic concepts of the research «culture», «professional culture», «reflexive culture». Determined the content and structure of reflexive culture of future civil engineers.

Key words: culture, professional culture, reflexive culture, reflexive culture of future civil engineers, reflexion.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. М.М. Козяр.

Одержано редакцією 07.04.2017 р.